

Tadej Golob
ROMANTIK NA KONJU ...
... Z ROČAJI

Biografija Miroslava Cerarja

UVODNE BESEDE

Ko pomislim na eno največjih legend slovenskega športa, se mi pred očmi najprej zariše njegov značilni nasmeh, takoj za tem pa pomislim, kako njegov plemeniti značaj vedno ponuja spoštljivost in išče ravnovesje, v katerem bi lahko skupaj spreminjali stvari na bolje ... In tako pomislim tudi, kako bi naš svet bil lepši, manj konflikten, bolj pošten in bolj plemenit, če bi prevladovale vrednote, ki jih pooseblja človek, o katerem govori ta knjiga. Globoko verjamem, da šport in olimpizem pomagata graditi boljši svet, zato je ta knjiga ne le zahvala in poklon vrhunskemu športniku, temveč tudi nabor misli in izkušenj, ki bodo vedno navdih za nove generacije.

Miroslav Cerar je človek, ki je s svojim načinom življenja dokazal, da so šport in vrednote, ki iz njega izhajajo, ena najmočnejših šol značaja. Govorimo o olimpioniku, ki je s svojimi izjemnimi dosežki zaznamoval slovenski, jugoslovanski, evropski in svetovni šport, hkrati pa je tudi v svoji drugi karieri ostal zvest vrednotam, zaradi katerih olimpizem presega meje športnih prizorišč.

V času, ko tudi šport pogosto merimo s hitrostjo informacij in odmevnostjo trenutka, nas športna zgodba Miroslava Cerarja vrača k bistvu. Vrhunski rezultat se ne rodi čez noč. Ne zraste iz naključja. Nastane iz vsakodnevnih predanosti, spoštovanja trenerja, ekipe, tekmecev in samega sebe, vztrajnega dela, ponavljanja, odrekanja, discipline in notranje trdnosti. V gimnastiki, kjer je napaka že vsak najmanjši odmik telesa, je Miroslav Cerar razvil umetnost popolnega obvladovanja gibanja, pa naj je šlo za parter, konja z ročaji, kroge, preskok, bradljo ali drog.

Njegovo olimpijsko obdobje ima v slovenskem športu posebno mesto. Na olimpijskih igrah je nastopil trikrat. Nastop v Rimu mu kot 21-letnemu mladeniču ni uspel, štiri leta pozneje na olimpijskih igrah v Tokiu pa je za blestel. V Tokiu je leta 1964 osvojil naslov olimpijskega prvaka na konju z ročajem, ob tem pa še bronasto medaljo na drogu. Štiri leta pozneje, na igrah v Mexico Cityju, je olimpijski naslov ubranil, kar je v športu vedno ena najtežjih nalog.

A Miroslav Cerar ni velik le zato, ker je zmagoval. Velik je, ker njegova športna drža nikoli ni temeljila na glasnosti, temveč na vsebini. V njem se zrcali olimpijski ideal, ki povezuje vrednote odličnosti, spoštovanja in prijateljstva. Ob eni od nedavnih priložnosti je mladim slovenskim športnicam in športnikom, ki šele dobro vstopajo na olimpijsko pot, položil na srce, naj ob svojih tekmovalnih ciljih ne pozabijo na temeljne športne vrednote in spoštovanje prejšnjih rodov. Dejal je, da so olimpijci elita športa, a morajo ostati zvesti vrednotam, ki jih šport predstavlja, ter da je treba ob tem spoštovati tudi delo tistih, ki so tlakovali pot pred nami.

Zaradi njegove izjemne predanosti športu tako ni naključje, da je Miroslav Cerar tudi po koncu tekmovalne poti ostal tesno povezan z olimpijskim gibanjem. Nikoli ni želel ostati ujet v spomine. Svoje izkušnje, predvsem pa vrednote, ki jih vsakodnevno živi, skozi svoje delovanje prenaša na mlajše rodove.

Knjiga, ki je pred nami, je zgodba o človeku, ki je pokazal, da se največje zmage začnejo daleč od žarometov. Začnejo se v telovadnici, v ponovitvah, ki jih nihče ne šteje, v padcih, ki jih nihče ne vidi, v porazih in dvomih, ki jih mora športnik premagati sam. Začnejo se v odlo-

čitvi, da boš tudi takrat, ko je težko, ostal zvest športu, trdemu delu, poštenosti in cilju, ki si si ga zastavil.

Miroslav Cerar je olimpijonek v najpolnejšem pomenu besede. Stal je na olimpijskem vrhu, nato pa olimpijem živel kot življenjsko filozofijo, ki šport povezuje z vzgojo, kulturo, spoštovanjem, prijateljstvom, odličnostjo in odgovornostjo do družbe. Njegova pot nas uči, da šport lahko oblikuje telo, a še bolj oblikuje duha. Uči nas, da odličnost ni nasprotje človečnosti, temveč njen najlepši izraz, kadar je povezana s poštenostjo, spoštovanjem in odgovornostjo.

Knjiga je poklon Miroslavu Cerarju, njegovim dosežkom, predvsem pa zahvala za zgled. Za zgled športnika, ki je znal zmagovati. Za zgled človeka, ki je ostal zvest svojim vrednotam. In za zgled olimpijoneka, čigar dediščina ne pripada samo preteklosti, temveč tudi prihodnosti slovenskega športa.

Franjo Bobinac
Predsednik Olimpijskega komiteja
Slovenije – Združenja športnih zvez

*Dr. Miro Cerar ml.,
dekan Pravne fakultete Univerze v Ljubljani,
nekdanji slovenski predsednik vlade (2014–2018)
in zunanji minister (2018–2020)*

PLEMENITI TEKMOVALEC

Moj oče Miroslav Cerar, o katerem govori ta knjiga, je bil velik športnik, eden največjih. Ne le zato, ker je bil v času po drugi svetovni vojni najuspešnejši športnik nekdanje skupne države Jugoslavije in seveda tudi Slovenije, ali zato, ker je bil (leta 1999) sprejet v Mednarodno hišo slavnih telovadcev, ampak tudi zato, ker je ob vseh uspehih in slavi ostal skromen in stvaren v svojem razmišljanju in vedenju. In takšen je še vedno. Ko je leta 1970 s tretjo osvojitvijo naziva svetovnega prvaka na konju z ročaji pred domačim občinstvom v ljubljanski Hali Tivoli zaključil svojo športno kariero, se je brez dramatiziranja posvetil novim izzivom – iskanju poklicne poti, družini, gradnji hiše itd. Po nekaj letih iskanja se je ustalil v odvetniškem poklicu (študij prava mu je uspelo končati med gimnastično kariero, kar je bil poseben dosežek), medtem ko se je mama Zdenka, tudi pravnica, tedaj že začela uspešno uveljavljati v tožilskem poklicu. Nekje sredi 70. let smo se vsi štirje, vključno z mojo štiri leta mlajšo sestro Alenko, iz majhnega stanovanja v Ljubljani preselili v hišo v Grosuplje. Tam se nam je, ko sem bil star 17 let, kot nova članica družine pridružila še sestra Vesna, ki nam je lepo popestrila življenje.

Kljub temu da sta oče in mama veliko delala, smo imeli prijetno družinsko življenje. Predvsem smo se veliko pogovarjali in veliko časa preživljali zunaj, v naravi. Od obeh staršev sem se učil skromnosti, delavnosti, poštenosti in odgovornosti. Spoznal sem tudi, kako zahteven je (očetov) odvetniški poklic, saj moraš biti – če ga jemlješ resno – pretežni del dneva na razpolago strankam

in imeti pri tem dobršno mero potrpljenja, kajti k odvetniku pridejo ljudje vseh psiholoških profilov. Od takšnih, ki so spodobni in pametni, do takšnih, ki v svoji bolečini ali samozaverovanosti postanejo hitro razočarani, jezni ali celo sovražni. Že takrat sem se navadil na večerne telefonske klice, ki jih je oče redno prejemal, ter na pravniške debate med mamó in očetom, v katere sta se zapletla zvečer, po že tako napornem službenem in »domačem« delavniku. Kar nekajkrat sem očetu v avtu delal družbo, ko se je tik pred polnočjo odpeljal v Ljubljano na dežurno pošto, da je še zadnji hip ujel rok za oddajo pritožbe ali kake druge pravne vloge. Lahko bi rekel, da se je pri Cerarjih vedno delalo do polnoči ali celo dlje, čeprav smo zjutraj vstajali že okoli šeste ure in se nato vsi peljali v službo ali šolo v Ljubljano. Ob vsem tem pa smo se imeli lepo. Oče in mama sta imela vedno pred očmi skrb za družino, otroci pa smo to prevzeli in znali ceniti.

Moji prvi spomini na očeta so megleni in povezani z mamó. Iz svojih prvih let življenja se predvsem spominjam majhnega in skromnega stanovanja v bloku na Prulah. Pozimi smo sami v stanovanju kurili na premog, pri čemer je bilo še posebej ponoči, ko je kurjava ugasnila, vedno zelo mrzlo. Ker je bilo denarja premalo in smo morali biti zelo varčni, je bilo tudi kopanje v majhni kadi s toplo vodo le redek luksuz, saj smo »šparali« z elektriko in bojler pogosto ni bil vključen. Ne vem, ali se je moj oče navzel svoje varčnosti takrat in seveda že prej, v svojem revnem in težkem otroštvu, ali pa je (bil) tak že po svoji naravi. Vem le, da smo se prav na njegovo zahtevo vedno zelo varčno obnašali tudi kasneje, ko smo živeli v Grosupljem in smo imeli že boljšo finančno situacijo.

Kot majhen otrok sem očeta pretežno doživljal skozi njegovo odsotnost in skozi redke trenutke, ko je bil doma in se mi je lahko posvetil. Ker je bila mama zelo ljubeča do mene in očeta, sem ob njenih pripovedih in toplini vedno imel občutek, da smo povezani, in zato očeta kljub njegovi pogosti odsotnosti zaradi treningov in tekmovanj nisem pogrešal. Včasih je prišel zvečer po treningu domov poškodovan in spravljal mamu v strah in skrb. Tudi sam sem se, denimo, ustrašil, ko je neki večer prišel domov s krvavečo rano na glavi, kot posledico padca s telovadnega orodja – oče ni nič tarnal, mama mu je hitro oskrbela rano, ga malo okarala, da mora bolj paziti nase, in ga poslala počivat, kar je pomirilo tudi mene. Spomnim se, da je imel oče od vaj na telovadnih orodjih pogosto krvave žulje na dlaneh in da mi je takrat in kasneje pravil, da je s prav takimi žulji večkrat tudi nastopal. Tudi sicer je pogosto nastopal poškodovan; in tudi takrat osvajal najvišja mesta. Vse to je (bil) dokaz, da ima lastnost, ki krasi vse najuspešnejše športnike in druge zelo uspešne ljudi – jekleno voljo!

Doma se je z mano kot malčkom večkrat igral tako, da sva v majhni dnevni sobi skupaj telovadila. On mi je pokazal vajo, jaz pa sem jo skušal čim bolj natančno posnemati. Takrat je bilo pač vse v luči telovadbe. Sam sem se velikokrat igral telovadca, ki nastopa na velikih tekmovanjih. Oče je doma tudi za svoj trening izvajal nekatere vaje, npr. stojo na rokah, prednos v opori, skleke, vaje za razgibavanje, tudi po rokah je rad hodil. Še posebej mi je ostalo v spominu, kako je večkrat v dnevni sobi sedel na tla, prste na iztegnjenih nogah zataknil pod dno malce privzdignjene omare, vzel v roko pravno knjigo ter nato – preko meje bolečine – ravnal stopala in hkrati študiral pravo.

Čeprav majhen otrok, sem bil že ravno toliko star, da sem iz televizijskih prenosov njegovih nastopov, ki jih je takrat spremljala cela država in pri katerih smo tudi doma (mama, stari starši in jaz) v napetosti zadrževali dih, dojel, kakšen je bil pomen očetovih nastopov in zmag. Nanj je bila ponosna cela država, mnogi ljudje so – tako kot se to ob športu dogaja tudi danes – ob njegovih dosežkih vsaj za nekaj časa pozabili na svoje vsakdanje skrbi in težave ter se z njim veselili zlatih in drugih medalj. Pri tem medalj ni osvajal le z natančno izvedenimi vajami na telovadnih orodjih, ampak tudi s posebno eleganco, za katero še danes mnogi menijo, da je na konju z ročaji še nihče ni zares presegel.

Spominjam se, kako me je oče kdaj naložil na »štuporamo« in me – za trening – nesel na bližnji ljubljanski hrib Golovec. Morda to ne bi bilo nič tako posebnega, če ne bi imel hkrati pod menoj pripetega še nahrbtnika, v katerem je nesel 30 ali več kilogramov težke uteži. Takrat je bil na vrhuncu kariere, izjemno močan. Spomnim se, kako mi je mama opisala, da sta nekega dne z očetom na sprehodu v Ljubljani naletela na tri tuje delavce, ki so ju začeli provocirati in jima groziti, nakar je oče vse tri enostavno »premetal naokoli« in je bila zadeva rešena. No, naj takoj pojasnim, da je bil to izjemen dogodek, saj moj oče nikakor ni bil pretepač. Se je pa znal, če je kdo posegel v nekaj, kar mu je veliko pomenilo, vedno zelo odločno postaviti v bran.

Moji spomini iz ranega otroštva mi priključijo tudi slike očeta in mnogih ljudi, ki se zbirajo okoli njega, se želijo z njim rokovati, izmenjati kako besedo ali dobiti njegov podpis. Takrat je bil res na vrhuncu slave. Prejemal je ogromno pošte. Nekoč je na dom prejel pismo, ki je bilo

naslovljeno zgolj takole: *Miroslav Cerar, Jugoslavija*. Le ime je bilo dovolj, da je pošta v državi z 20 milijoni prebivalcev našla naš naslov. Ker sam ni zmozel pregledati vseh prejetih pisem, mu je pri tem pomagala tudi mama, ki jo je – kot je nekoč simpatično pojasnila – kakšno pismo tudi razjezilo, saj je bila tu in tam kaka oboževalka, ki mu je pisala, tudi zelo neposredna. Enkrat, ko je bil oče na tekmovanju v tujini, sem v neki veliki dvorani v Sloveniji (podrobnosti se več ne spomnim) z mamo prisostvoval podelitvi športnih nagrad, pri čemer je mama kar mene, ki sem imel takrat kakih pet ali šest let, poslala na oder, da sem pred številno publiko (dogodek so verjetno prenašali tudi po radiu in televiziji) prevzel plaketo v očetovem imenu. Prav tako se spomnim, da je na nekem večernem dogodku, na katerem sem bil kot majhen otrok skupaj z očetom in mamo, prepevala takrat zelo popularna slovenska pevka Marjana Deržaj. V odmoru je prišla očeta pozdravit k naši mizi in me kot malega fantka vprašala, ali imam kako glasbeno željo. Prosil sem jo, da zapoje pesem *Bonnie and Clyde*, in v naslednjih minutah je to pesem – v resnici po zaslugi mojega očeta – poslušala cela dvorana.

V mojem spominu iz otroštva imata v zvezi z očetom posebno mesto dva dogodka. Leta 1968 sem z mamo in malo sestrnico Alenko na ljubljanskem letališču Brnik v veliki množici pričakal pristanek letala (v tistih časih je bil že sam prilet letala poseben dogodek), iz katerega je stopil moj oče z osvojeno drugo zlato olimpijsko medaljo v Mehiki. Med tisoči prisotnih je takrat navijaška evforija dosegla vrhunec, jaz pa sem bil najbolj vesel, ko je moj oči sestrnico Alenko in mene z nasmehom vzel v naročje. Poseben dogodek je bil tudi, ko sem dve leti kasneje, kot

sedemleten fantič, spremljal njegov zadnji veliki gimnastični nastop v Ljubljani. Tudi takrat se spomnim silnega navijanja v dvorani, tihe, naelektrizirane napetosti ob očetovem nastopu na konju z ročaji in nato navdušenega proslavljanja njegove zmage. V odmoru med tekmovanjem me je takrat oče predstavil nekaterim svojim velikim tekmečem, slavnim telovadcem iz tedanje Sovjetske zveze in Japonske, pri čemer so mi japonski telovadci poklonili nekaj slikovitih japonskih značk.

Nasploh sem, kot sem deloma že pojasnil, zaradi slavnega očeta pogosto tudi sam zbujal pozornost, saj so me zaradi istega imena ljudje hitro povezali z njim in mi nato zastavljali vsa mogoča vprašanja in modrovali o njem. *Ali si ti sin tistega slavnega športnika? Ali boš tudi ti postal uspešen gimnastičar? Veš, tvoj oče je takšen in takšen ... Ali si ponosen nanj?* Itd. Čeprav so za otroka takšna vprašanja pogosto neprijetna, pa sem se na njih kar hitro navadil in pač vsakemu prijazno nekaj kratkega odgovoril. Nisem pa postal telovadec (gimnastičar), čeprav sem se v rani mladosti resno ukvarjal tudi z gimnastiko. Na splošno sem bil za šport kar spreten, vendar pa za gimnastiko še zdaleč nisem bil toliko nadarjen, da bi se lahko očetu sploh približal. Na srečo se iz tega pri meni ni nikoli razvila frustracija. V naši družini nismo med seboj nikoli na takšen način tekmovali, veseli pa smo bili vsakega uspeha kateregakoli našega člana. Še posebej sem hvaležen očetu in mami, da me nista nikoli obremenjevala s kakimi svojimi športnimi, poklicnimi ali drugimi ambicijami, pač pa sta mi pustila, da si sam izbiram svojo pot – zahtevala sta le to, da tisto, za kar se odločim, delam resno in odgovorno.

Oče je bil v svojih mlajših letih, tudi ves čas športne kariere in še nekaj let zatem, bolj molčeč in ne ravno družaben. Ljudje so to pretežno razumeli in mu štel v dobro. Kot športnik je bil individuallec in to ga je v tistem obdobju zaznamovalo v vseh pogledih. Prav mama Zdenka, njegova ljubeča življenjska sopotnica, ki je v celo našo družino vnesla sproščenost, družabnost, toplino in ljubezen, mu je verjetno najbolj pomagala, da se je s časom znal bolj odpreti ljudem in se bolj sproščeno vključiti v družbene dogodke. K temu sta nedvomno pripomogla tudi njegov odvetniški poklic in odsotnost tiste nenehne tekmovalne napetosti, ki jo je nosil v sebi kot športni šampion. Danes in že mnogo zadnjih let je oče Miro zelo odprt in sproščen sogovornik, se veliko druž s prijatelji in znanci doma in po svetu in dobro nastopa na javnih prireditvah.

Pred nekaj leti mi je oče dejal, da je še posebej vesel vsakega uspeha, ki ga doseže kdorkoli od nas – njegovih otrok ali vnukov in vnukinj. Vendar pa ob tem nekako težko uporabi izraz, da je na nas *ponosen*, kajti ta izraz se mu ne zdi čisto pravi za tisto, kar notranje čuti in bi rad izrazil navzven. *Bolj sem nekako umirjeno vesel, srečen, ko vidim, da v čem uspete in da vam gre dobro*, je dejal. Ta njegova misel je (bila) globlja, kot se verjetno sam zaveda. Je odraz tiste njegove življenjske globine, ki ji lahko rečemo tudi intuicija in nas v tem pogledu opozarja, da je »biti ponosen« stanje, ki je preveč povezano z egom, z občutkom lastne pomembnosti. Ker se večina ljudi tega ne zaveda in je za njih biti ponosen še vedno pomemben pojem, tako oče kot jaz še vedno v javnosti uporabljava tudi besedo »ponosen«, ko se, denimo, veseliva uspeha slovenskih športnikov, znanstvenikov, kulturnikov in

drugih. Toda v resnici čutiva v takih primerih oba nekaj podobnega: neko globoko in mirno notranje zadovoljstvo in veselje ob uspehu nekoga drugega, pri čemer se zavedava, da ta uspeh rojaka ali druge osebe, ki nama je blizu, ne sme sprožati občutka lastne samopomembnosti.

V tem smislu in pomenu naj rečem, da sem *vesel in srečen*, da imam takšnega očeta! Očeta, ki je dosegel svetovno slavo, a hkrati ostal skromen in stvaren. Očeta, ki je ves čas skrbel za svojo družino. Očeta, ki je ob vrhunskih športnih dosežkih doštudiral pravo in si po koncu športne kariere sam zagotovil poklic za preživetje in pomoč drugim. Očeta, ki se je v kasnejšem življenjskem obdobju spet vrnil k športu, tokrat kot funkcionar Olimpijskega komiteja Slovenije in še v nekaterih drugih vlogah (npr. kot častni predsednik Gimnastične zveze Slovenije in predsednik odbora Bloudkovih nagrad), pri čemer se že več let v Sloveniji in v mednarodnem okolju trudi za fair play in druge prave športne vrednote. In seveda, očeta, s katerim se znava sama in v krogu naše družine vedno vsebinsko in prijetno pogovoriti ter poveseliti.

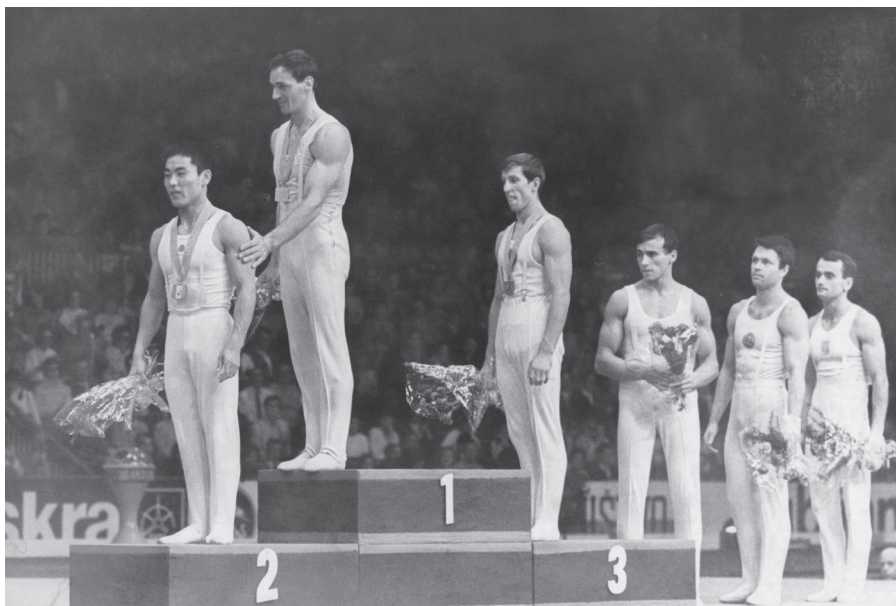
Za očeta lahko rečem, da je bil v svojih športnih letih tekmovalec v najplemenitejšem pomenu besede. Osnovni cilj in namen tekmovanja mu ni bil poraziti tekmeca, temveč predvsem pokazati, kar zmore in zna, tudi to, da je (lahko) najboljši. V tistih, lahko rečemo bolj zanesenih, romantičnih športnih časih (50. in 60. leta prejšnjega stoletja), ko so bili športnikova čast, dostojanstvo, fair play in spoštovanje tekmecev v veliko večji meri kot danes resnično živeče vrednote, je oče v marsičem vzorno poosebljal duha časa. Seveda ne gre pretiravati ali se sprenevedati, da tudi on ali katerikoli drug vzoren športnik ni upal na napake in spodrsrljaje tekmecev, toda – kar je

bistveno – takšno upanje ni zasenčilo lastne prizadevnosti in spoštovanja do vseh. Ob napornih treningih in zahtevnih tekmah je v svoji notranjosti ves čas nosil vrč z vodo, ki ga ni nikoli preveč nagnil in še manj izpustil ali razbil. Očetova notranja stabilnost in ravnovesje sta bila izraz ne le športne, ampak tudi neke globlje življenjske zrelosti in modrosti. Tako kot se ob zmagah ni obnašal evforično, tudi porazov ni dramatiziral, četudi so ga prizadeli. Vsak notranji nemir, tremo, jezo, razočaranje ter druga občutja in čustva je znal ob pravem času umiriti ter iz sebe v najzahtevnejših tekmovalnih trenutkih potegniti najboljše.

Upam, da bo ta knjiga dodatno osvetlila nekatere plati njegovega življenja in pri mladih bralcih pomagala prebuditi strast in voljo do športa, do spoštljivosti do vseh okoli nas ter do premagovanja samega sebe. Pri starejših bralcih pa upam, da bo prebudila lepe spomine na zlatega konjenika ter na trenutke zmagooslavja in skupnega veselja, ki so jih nekoč tako čustveno podoživljali z njim.

Dr. Miro Cerar ml.

**ROMANTIK NA KONJU ...
... Z ROČAJI**

Zlata medalja na SP v Ljubljani leta 1970. Četrto mesto je osvojil Miloš Vratič.

Del zbirke kolajn

ZANESLJIVO JIH JE PETDESET!

Pred kratkim sem v nekem časopisnem pogovoru zasledil svoje ime. Mojo pozornost je pritegnil podatek, ki ga je navedel intervjuvanec, in sicer mi je pripisal trideset medalj (kolajn) na velikih tekmovanjih. Potem sem malo štel: ni jih trideset, petdeset jih je. Do zdaj me takšne napačne navedbe niso kaj dosti motile in se nanje nisem nikoli odzival. Če pa že pišem avtobiografijo, je vendarle treba biti pri številkah natančen. In treba je upoštevati, katera so bila velika tekmovanja. V nadaljevanju navajam vsa tista velika mednarodna tekmovanja (domačih, državnih, tu ne upoštevam), na katerih so nastopali tekmovalci svetovnega ranga in so bila v tistem času tudi prepoznana kot velika mednarodna tekmovanja. Če gremo po vrsti, so številke naslednje:

- olimpijske igre: 3 medalje
- predolimpijske igre: 3 medalje
- svetovna prvenstva: 6 medalj
- evropska prvenstva: 21 medalj
- mediteranske igre: 15 medalj
- študentsko svetovno prvenstvo: 1 medalja
- spartakijada: 1 medalja

Skupno torej 50 medalj.

To niso vsi moji mednarodni dosežki. Tu so bile še številne visoke uvrstitve na drugih mednarodnih tekmovanjih. Tako sem na 42 različnih dvobojih in trobojih držav, turnirjih mest in podobnih tekmovanjih dosegel 36 prvih mest, trikrat sem bil drugi, trikrat tretji in nikoli

nižje. Šlo je za tovrstna tekmovanja v različnih državah, na primer na Poljskem, v Egiptu, Romuniji, Zvezni republiki Nemčiji, Nemški demokratični republiki, na Madžarskem, Danskem, Finskem, Švedskem, v ZDA, Kanadi in seveda tudi Jugoslaviji.

Takšna ali podobna tekmovanja obstajajo sicer še danes, vendar potekajo nekoliko drugače, saj se tekmuje tudi po posameznih orodjih. Še najbližje tem dvobojem, turnirjem, ki smo jih poznali v mojih telovadnih časih, bi bil sedanjí svetovni pokal, v katerem se tekmuje na vseh ali na posameznih orodjih. V našem času in zgornjih številkah je šlo vedno za mnogoboj. Mi tekmovanj samo na posameznih orodjih nismo poznali. Zmeraj si moral nastopiti na vseh šestih orodjih in med temi skoraj petdesetimi dvoboji je bil mnogokrat vključen celo dvanajsterboj, se pravi nastop na vseh šestih orodjih tako v obveznih kot poljubnih vajah. Te dvoboje smo namreč velikokrat izkoristili kot pomemben preizkus reprezentanc pred svetovnimi prvenstvi in olimpijskimi igrami, na katerih smo tekmovali tudi v obveznem programu. Na turnirjih, na tekmovanjih, ki se jih je udeležilo več držav, so bile pa na programu samo poljubne vaje. A vedno na vseh šestih orodjih, nikoli samo na posameznih.

Dvobojev, kot so bili na primer tisti med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, Italijo, Avstrijo ali katero drugo državo, seveda danes ne more biti več, ker ni več Jugoslavije, medtem ko Slovenija trenutno nima dovolj močne ekipe za takšne in podobne meddržavne dvoboje. So se pa seveda tudi po odhodu moje generacije pojavili nadarjeni in uspešni telovadci, na primer Lojze Kolman, Mitja Petkovšek, Aljaž Pegan, Sašo Bertoncely ..., nekateri med

njimi so tekmovali le na posameznih orodjih. Po svetovnem prvenstvu v Ljubljani leta 1970 ni bilo več vrste.

Čeprav me je laična javnost povezovala s konjem z ročaji, sem sam najbolj užival na drogu. Na tem orodju lahko daš svojemu telesu zamah. Lahko »plavaš«, ponuja skoke, preskoke, preprijeme, v zraku si, delaš salte, ki jih na konju ne moreš. Na krogih gre za obvladanje moči, bradljo sem tudi obvladal, najslabše v svetovnem merilu mi je šlo na parterju in na preskoku. Na evropski ravni sem na teh dveh orodjih zmeraj dobil medaljo, na svetovni pa nisem bil povsem pri vrhu. Je pa bilo to posledica našega načina vadbe.

Del študijske telovadnice je bil pokrit z blazinami, na katerih si lahko delal premete, salte in podobno. Pristanek na njih je bil sicer mehak, vendar še zmeraj trd v primerjavi z modernim parterjem. Vajo si imel sestavljeno iz akrobatike in iz več bolj ali manj statičnih elementov. Zapolniti si moral ves prostor, da si pokazal prostranost in raznovrstnost. Ne enkratnosti in ponavljanja nekatereh elementov. Na vajah ni bilo prostora za to. Zaletel si se na blazine in na njih izvajal akrobatiko, potem si prestopil na trd parket za elemente, ki niso bili tako zelo akrobatski, pa spet prestopil na blazine. Ampak tudi pri kakšnih elementih na parketu si trpel, si ogulil kožo na hrbtu. Ja, najbolj sem užival na drogu, tudi na bradlji in na konju, na katerem sem res dosegel svoje največje uspehe, tudi dve od treh olimpijskih medalj, potem bi prišli na vrsto krogi, pa parter in preskok.

Med svoje največje dosežke in med omenjenih petdeset medalj štejem tudi zmago na svetovnih študentskih igrah v Budimpešti leta 1965, danes jih poznamo pod imenom univerzijada, na katerih sem bil v skupni razvrstitvi vseh

orodij drugi. Na teh igrah so vendarle nastopili najboljši telovadci. In sam bi dodal še spartakijado kot nekakšno malo evropsko prvenstvo. Te so bile domena vzhodno-evropskih držav, takratnega socialističnega bloka z njihovimi tako rekoč profesionalnimi telovadci, so se pa spartakijad udeleževali tudi zahodnjaki in Japonci. Spomnim se spartakijade v Pragi leta 1965, v dvorani, ki je spominjala na to, ki jo imamo na Taboru v Ljubljani. Iz stranske dvorane si prišel na tekmovališče v glavni dvorani in tam sem presenečen opazil nekatere telovadce, ki so v odmoru med posameznimi orodji mirno prižgali cigareto. Pri nas pri telovadbi tega ni bilo. Vsi, ki se vsaj malo spoznajo na telovadbo, vedo za Nadio Comaneci in njeno čisto desetiico na dvovišinski bradlji na olimpijskih igrah v Montrealu leta 1976, bolj malo ljudi pa ve, da so enajst let pred tem, na navedeni spartakijadi v Pragi, za mojo vajo na konju vsi štirje sodniki dvignili kartončke z oceno deset.

Umetna inteligenca o Cerarjevi vaji na spartakijadi v Pragi leta 1965:

Vaja je bila izjemno tekoča, brez enega samega zadržka ali korekcije. Prehodi med kroženji, škarjami in kombinacijami so bili mehki in logični, brez sunkov. Cerar je pokazal absolutno kontrolo osi telesa in popolno simetrijo gibov. Zaključek je bil miren in natančen, brez najmanjšega nihaja.

In še:

Po doskoku je sledil nekajsekundni molk, nato pa eksplozija aplavza. Več deset tisoč gledalcev na Strahovskem

stadionu je vstalo. Aplavz je trajal tako dolgo, da se je moral Cerar večkrat prikloniti.

V češkoslovaški in jugoslovanski športni javnosti se je hitro uveljavilo prepričanje, da je šlo za eno najboljših vaj na konju z ročaji vseh časov, ne le na spartakijadah.

To je bil resnično moj najboljši nastop. Tudi razpoloženje pred njim je bilo povsem pravo. Nobene pretirane nervoze nisem čutil. Takrat sem se še najbolj približal tistemu, kar zdaj fantje in dekleta v različnih športnih panogah opisujejo kot užitek med nastopom in to ponavljajo skoraj kot mantra. Sam med vajo na tekmovanju nisem nikoli »užival«. Ko zares tekmuješ, težko uživaš, saj moraš biti nenehno na preži, da ne bi storil česa narobe oziroma da boš storil vse prav.

Kot sem dejal, se na izjave, ki so mi pripisovale manj uspehov, kot jih je bilo, do zdaj nisem kaj dosti oziral in jih še manj popravljal. Kljub temu da sem vedel, da je medalj več, mi je bilo o tem nekako nerodno govoriti. Ko sem osvajal medalje, so bile te v Sloveniji bolj redke in bi se sam sebi zdel ošaben, ko bi omenjal to številko. Zdaj jih lahko, ko je kvaliteta športa v Sloveniji zrasla in z njo število osvojenih medalj.

Petdeset medalj? Ja, res jih je bilo toliko na največjih mednarodnih tekmovanjih, zraven pa še omenjenih 47 dodatnih najvišjih mednarodnih uvrstitev.

Mali Mirko z mamo Pavlo in očetom Ivanom (Jankom)

1. poglavje

KOVAČEV MIRKO S TURJAKA

Rojen sem leta 1939. Oče, ime mu je bilo Ivan, čeprav so mu vsi rekli Janko, je bil mornariški oficir in zato sva z mamom nekaj časa preživela v Šibeniku in v Splitu. Tega se ne spomnim, za to obdobje svojega življenja vem samo po fotografijah in pripovedovanjih. Na fotografiji sem na vozičku in me mama Pavla pelje, potem so pa še slike očetovega rušilca. Pri mornarici je bilo zmeraj veliko Slovencev in oče je imel prijatelja iz Kranja, s katerim se je veliko družil, še kasneje. Z zelo lepimi besedami je opisoval tisto mornarico. Rad jo je imel. Rad in ponosno je nosil svojo belo uniformo in oboževal je potovanja. Večkrat je, na primer, razlagal, kako so nekoč z ladjo pluli do Nizozemske.

Spominjati se začenjam šele turjaškega obdobja, kmalu za tem, ko se je začela druga svetovna vojna in sem živel pri starih starših v hiši nad cesto nad gradom. Imela sta kovačijo in moj ded je skrbel za konjerejo pri grofu Auerspergu. Hiša, v kateri sta živela z babico, je pripadala grofu, a jo je ded odkupil, potem ko se je grof zbal, da ga bo kot delavca izgubil. Svojih posesti sicer ni prodajal.

Ded je bil zelo duhovit, v največji meri samouk, čeprav je za kovača obiskoval tudi šolo na Jesenicah. Doma je hranil čudovite revije o živalih. Babica je dobivala cerkvene revije, ki jih je metal v peč, in sta se včasih zaradi tega malo kregala. Sicer sta se dobro razumela.

Ded je nasprotoval cerkvi kot instituciji. Pri svojih štirih, petih letih je ostal brez staršev in je dedoval po njiju.

Skrbstvo za premoženje dedovih staršev je prevzela njegova najbližja sorodnica in ga je vsega podarila cerkvi. Ded je tako začel iz nič, sam se je moral šolati, brez pomoči, zato se mu je cerkev zaradi te sorodnice, klerikalke, ki ni imela srca zanj, za zmeraj zamerila. Še to mu je storil župnik – ko je ded z družino nekoč obiskal cerkev, jih je pred vsemi ponižal:

»Vi ste pa rdeči!« jih je s prižnice nagnal ven.

Ker pa je bila babica zelo versko vzgojena, so tudi nas poskušali vzgajati v verskem duhu tistega časa.

Ded se je sam izučil za veterinarja. Ljudje so raje hodili k njemu kot pa k diplomiranemu živinozdravniku. Spomnim se, da so ga budili sredi noči.

»Krava bo povrgla!«

Pa je šel pomagat. Imel je sobico z arcnijami, smo rekli, z zdravili v majhnih stekleničkah. Tja ni smel nihče. Daleč naokrog, vse do Ribnice, Kočevja, pa naprej do Hrvaške, so ga vsi poznali. In zaradi njega tudi mene, ki so me klicali kovačev Mirko.

Bil je resnično izjemno sposoben. Manjše rane je sam operiral. V kovačnici je bilo veliko dleto s širokim in ostrim rezilom in to dleto mi je padlo iz rok in mi prebilo nart. Ded mi je rano kar sam zašil.

Na domači kovačiji so se popravljala kolesa, motocikli, tudi avtomobili. Kot otrok sem moral kdaj pa kdaj tudi sam vihteti težko kladivo v kovačnici in spomnim se, kako sem bil ponosen, da sem zraven.

Ko sem kasneje že kot Ljubljčan hodil na Turjak, so me uporabili za vsa kmečka opravila:

»To je fiskultura, ne pa tisto ...« so mi govorili.

Nekoč sem celo podkoval konja. Sicer so mi dali takega, ki ni bil preveč poskočen. Znal sem obrezati kopito in vse drugo.

Z dedom sva šla neki dan z vozom po cement. V posodi, visoki malo več kot pol metra in kvadrataste oblike, truga so ji rekli, sva peljala cement proti domu, ko se je konj splašil in se je voz prevrnil. Ded me je izvlekel izpod truge z usti, polnimi cementa.

»Sperite to z vodo,« so rekli nekateri.

Na srečo se je oglasil ded:

»Kje pa! Usta mu boste zabetonirali!«

Našli so mleko.

Ded je bil tisti, ki me je prvič peljal na lov na rake v bližnji potok. Proti Laporjem, pa naprej proti Rašici je tekel potoček, bogat s potočnimi raki, ki sem jih rad lovil, in če sem bil sam, spustil nazaj v potok.

Kot otrok sem imel tudi precej sreče. Nekoč, ko sem bil še povsem majhen, sem bil na njivi, na kateri se je delalo, oralo. Vzeli so me s seboj in me pustili ob robu njiv. Medtem ko je mama s konjem orala, sem se nekako skobacal, ker hoditi takrat še nisem mogel, in zataval v brazdo. Konj se je tik pred menoj ustavil in ni več hotel naprej. Mama, ki me ni videla, ga je začela priganjati z bičem, vendar konj nikakor ni hotel stopiti naprej, zato je stopila k njemu in me šele takrat zagledala.

Z družbo smo tekmovali, kdo bo s kolesom zvozil čim strmejši klanec. Tudi mama je rada kolesarila in se je celo udeležila vaše kolesarske dirke. Ko smo že živeli v Ljubljani, sva se s kolesom vračala na Turjak, dobrih dvajset kilometrov v klanec po makadamu.

V družini smo bili vsi malo usekani na hitrost. Strici so imeli motorje, ki so jih popravljali in preurejali, Vinko

je opravljal delo nekakšnega občinskega referenta in je z motorjem raznašal okrožnice, se udeleževal dirk z motorjem po makadamskih cestah od Turjaka proti Škocjanu in naprej skozi vasi proti Grosupljemu. S hitrostjo so zastrupili tudi mene, tako da sem kasneje kot voznik rad peljal hitreje, kot bi smel.

Že takrat sem rad smučal. S staro mamo sva šla nekoč peš s Turjaka proti Grosupljemu, da bi se udeležila smučarske tekme, ki pa je potem odpadla zaradi odjuge. Do Grosupljega je s Turjaka trinajst kilometrov, do vasi pred njim, kjer naj bi bila tekma, malo manj, ampak kakšnih deset sva jih naredila v eno smer in še deset nazaj.

Dedova hiša je stala na Turjaku ob glavni cesti med Ljubljano in Kočevjem. Stala pravim zato, ker je hiša ostala tam, kjer je bila, so pa cesto nekoliko prestavili. Prej je šla tik ob njej, zdaj je hiša malo nad njo. Zanj danes skrbi moja sestrična Mira Šušteršič. Ob začetku vojne so v njej stanovali trije bratje, moji strici, in dve sestre, moja mama in teta. Ena sestra se je že prej poročila v Ljubljano, moja mama, Pavla, je živela na Turjaku z možem mornariškim oficirjem in pa z menoj. Vse tri strice je na začetku vojne ovadil župnik. Ljudi so pripeljali pred zaveso, za katero je stal župnik in skozi luknjico gledal in Italijanom govoril, kdo je njihov in kdo ne. Pa niso bili nič pri partizanih, niti komunisti niso bili, samo zato, ker so bili bolj napredno, sokolsko naravnani.

Od takrat naprej je bila vsa družina ožigosana in po župnikovi ovadbi so šli vsi trije strici v internacijo, v koncentracijska taborišča. Tako so šli strici v Gonars, na Rab in eden se je domov vrnil jetičen. Oče je, ko je izbruhnila vojna, služboval na rušilcu Zagreb, na katerem sta služila tudi Sergej Mašera in Milan Spasić. Ko je jugoslovanska

vojska ob napadu razpadla, so sklenili potopiti ladjo, da ne bi padla Italijanom v roke. Mašera in Spasić sta bila zadolžena za miniranje, in ko so bile že prižgane vžigalne vrvice, sta zavrnila kapitanov ukaz evakuacije v čoln in oblečena v paradnih uniformah ostala na krovu. Oče je iz Boke Kotorske nekako pritaval domov, kjer je bil tudi ovaden in je vojno preživel v koncentracijskem taborišču Dachau. Doma smo ostali stara mama in ded, pa mama in jaz.

Nekaj odtenkov tega našega medvojnega življenja se dobro spomnim. Spomnim se napada na Turjaški grad. V hiši ob naši so imeli partizani štab. Napad je vodil Dušan Kveder, general, tudi španski borec.

Spomnim se, kako je bilo, ko so premagane domobrance zvezane pripeljali iz gradu. Na jasi čez cesto so bili zvezani na žrd, vrv, ki se povezne čez seno na vozu. V vrstah, privezani na to žrd, so posedali tam. O tem sem kasneje govoril z Ivanom Winklerjem, kasnejšim poveljnikom milice iz Ljubljane. Govoril mi je, kako je bilo ob napadu na grad. Takrat je bil star šestnajst let. Domobrance so pripeljali iz gradu in jim dali možnost, da prestopijo k partizanom. Skoraj nobeden med njimi se ni odločil za to. Kako je bilo med bitko, pa vem tudi po pripovedovanju. Imeli so kurata, ki je oblegane prepričal, da bodo posredovali Nemci, ker so nekoga poslali k njim v dvajset kilometrov oddaljeno Ljubljano. Partizani so pa uporabili italijanske topničarje, ki so se vračali domov po kapitulaciji Italije. Ti so napravili luknjo v obzidje, in ko so tisti v gradu videli, da pomoči ne bo, so se predali. Skratka, zajeli so jih in moram reči, da takrat ni bilo nobenega pretepanja ali česa podobnega, zelo dostojno je bilo, se pa spomnim dveh žensk iz spodnjega Turjaka, ki

sta hodili ob vrstah ujetnikov in jih zmerjali. Nekaj domobrancev so takoj izpustili, druge so odpeljali. In ti, ki so jih izpustili, so se ponoči vrnili in maščevali nad tema ženskama. Našli so ju umorjeni.

Ponoči so k naši hiši prihajali tako partizani kot domobranci, pa Nemci, Italijani ... Vsi. Kdorkoli je prišel, smo morali odpreti, jih nahraniti, odgovarjati na njihova vprašanja in podobno. Ni bilo prijetno in bilo je lahko tudi nevarno, če si rekel kaj napačnega.

Imeli smo čudovitega psa. Pozimi me je vlekel na sankah. Zime so bile takrat drugačne kot te sedaj, bilo je veliko snega. Prišli so Nemci in nam ga odpeljali. Lajal je za lesenimi vrati in je neki vojak spustil rafal proti njemu, pa ga ni zadel. Če ga ne damo, da ga bodo ustrelili, in smo ga morali privezati z verigo na kmečki voziček in so ga odpeljali. Mama jih je prosila, naj ga pustijo, jaz sem jokal, pa ni pomagalo. Ne vem, kaj so naredili z njim. Psi so opozarjali, če se je kdo bližal ponoči, in to je bilo za prihajajoče moteče. Prav tako se spomnim skupine Nemcev, ki so prišli neko noč in se ustavili pri nas. Pešaki so bili in so zahtevali vode. Stara mama, ki je znala nemško, jim jo je prinesla in eden od teh je bil ranjen, čeljust je imel povsem povešeno, da so mu morali drugi s strani vlivati vodo vanjo. Med njimi je bilo sicer kar nekaj ranjenih. Popili so vodo in šli naprej.

Nekoč je v bližino hiše padla bomba. Z mamo sva bila v prvem nadstropju, okno je bilo odprto in udarni val naju je vrgel s postelje na tla. Ona nekaj časa ni mogla govoriti, jaz sem imel pa tudi težave, a se ne spomnim več, kakšne.

Neko noč so prišli domobranci in rekli, da imajo ranjence in da jih moramo peljati s Turjaka mimo gradu v

Podturjak. Namesto deda je šla mama. Zapregla je konja in v temni noči odpeljala voz, na katerega so naložili nekaj mrtvih in nekaj ranjencev. Na ovinkih pod Turjakom pa konj ni več hotel naprej. Ker je bila na vozu tudi domobranska straža, se je bala, da jo bodo ubili. Konj preprosto ni hotel naprej. Na cesti so ležala trupla in konj ni hotel stopiti čez. Morala je s ceste spraviti mrtve, da je lahko speljala.

Spomnim se tudi dogodka, zaradi katerega smo bežali v Ljubljano, eno leto pred koncem vojne. Spravljali smo pokošeno travo in jaz sem se igral v visokem grmovju ob travniku. Naenkrat so vsi odložili grablje in se razbežali. Kasneje sem izvedel, da jim je nekdo sporočil, da smo na spisku Črne roke.

Menda – povzemam po spominih sestrične, ki zdaj skrbi za hišo na Turjaku – je mama nekoč poskrbela za hudo ranjenega domobranca, naložila ga je v cizo in odpeljala do njegovih v Laporju, in ta ji je uslugo vrnil s tem sporočilom. Črna roka so bile trojke, ki so delovale ponoči in po hišah pobijale tiste, ki niso bili za domobrance. Moji so me pograbili, na voz zmetali najnужnejše stvari, ded je zapregel dva konja in smo se preko Pijave Gorice, Škofljice in Lavrice odpeljali v Ljubljano. Tam, kjer je v Ljubljani še danes strelišče, je bila mitnica in tudi meja okupirane Ljubljane. Spomnim se, da smo čakali pred zapornico, pred žičnatimi mrežami, nadaljevanje pa poznam iz pripovedovanja. Ustavila nas je domobranska oficirka, dedova sorodnica iz Ribnice, in mu rekla:

»Ti pa ne boš šel čez. Ti si rdečkar!«

Srečo smo imeli, da je bila stara mama meščanka, znala je nemško, in da je bil na tej mitnici tudi nemški oficir. Opazil je prepir in ga je zanimalo, za kaj gre, tako da mu

je lahko stara mama pojasnila. Zaradi njega so nas potem spustili v Ljubljano.

Po prihodu v Ljubljano smo šli za Bežigrad in se nastanili v Fondovih blokih, v katerih je stanovala dedova hči, sestra moje mame, v stanovanju, v katerem je bila velika kuhinja, soba in stranišče. Sestra je imela že kakšnih pet ali šest otrok, ko smo prišli še mi štirje. Kot sardinice smo spali kar po tleh. Nad nami je stanoval Marjan Pajntar, ki smo ga klicali Pajo. Kasneje je postal ginekolog in je tudi sam telovadil na nižjem nivoju. Mnogo let za tem je postal porodničar dveh mojih otrok. Ukvarjal se je z vsem mogočim, kot porodničar je pa v svojo stroko vpeljal hipnozo. Iz svojega stanovanja je lahko opazoval, kako sem se okrog Fondovih blokov podil s kolesom, »pod štango«, kot smo rekli. Ker s sedeža nisem dosegel pedal, sem moral poganjati stoje. Velikokrat sem dirkal s kolesom po makadamu med vrtovi in bil ves potolčen.

Ko se je 9. maja s predajo Nemcev v jugovzhodni Evropi vojna uradno končala, se v resnici pri nas vojna marsikje še ni končala, posebej ne v kmečkih okoljih. Še 47., celo 48. leta se je čutilo nelagodje. Pred vojno se hiše niso zaklepale, med vojno in še po njej pa je nastopilo sumničavo, mučno obdobje. Ko so se stari, starši in sosede pomenkovali, otroci nismo smeli poslušati. Skoraj vsak mesec je kdo mrtev obležal v kakšnem jarku. Pa naj je bil to miličnik ali pa kdo z one druge strani. V vaških gostilnah, na Škofljici in v Pijavi Gorici, so se ob sobotah in nedeljah pogosto stopili. Tisti, ki so bili v partizanih, so bili seveda veseli, prešerni, nekateri tudi primitivno nauti, in se je pretepalo in tudi streljalo, potem je pa kdo obležal, med enimi ali drugimi. Miličniki so se gibali v sovražnem okolju. Mučno vzdušje je vladalo. Včasih me

skrbi, ko gledam, kako se tudi danes, ko imamo demokracijo, marsikje ponovno zbujaajo pretirane ideološke strasti, ki bi lahko v kakšnih zaostrenih razmerah spet pripeljale do podobnih časov. Če prav pomislim, zdaj ni nič drugače. Če bi do česa prišlo, bi se spet topli.

Spomnim se, da je takrat enkrat ded rekel, naj grem pogledat dol h kozolcu. Tisti kozolec še zdaj stoji, na poti proti Rašici, kjer delajo veliko podjetniško cono.

»Če so nam kakšni cigani spet pokradli seno izpod kozolca.«

Odpeljal sem se s kolesom, pa me je bilo tako strah, da sem šel samo do tri četrt poti, potem sem se pa vrnil:

»Ne, vse je še na svojem mestu.«

Ded me je velikokrat jemal s seboj pri gozdnih spravilih. Takrat traktorjev ni bilo, konji so vlekl hlo d s kljuko. Tisto je bilo nevarno. Se kakšen hlo d prevrne in ti gre noga. Neko noč me je peljal na lov. Takrat sem mislil, da greva zelo daleč, potem sem pa videl, da sva se vrtela v krogu. Zdaj ugotavljam, kako so se mi kot otroku razdalje zdele velike, pa je šlo za vsega nekaj sto metrov.

Spomnim se zadrug, ki so nastajale po vojni. Stric Vinko, ki je po vojni prevzel kovačijo, je bil zanesenjak. Verjel je v nove čase in je zadrugi prostovoljno daroval parcelo. Ni mu je bilo treba odvzeti. Je bilo pa tako: naši so bili navajeni delati, navajeni na red, kot šefa zadruge so pa nastavili nekdanjega partizana, majorja, ki ga je preveč na zob dajal. So mu naši rekli, naj gre pomagat pobrati seno, ker bo čez pol ure začelo deževati, pa mu je bilo vseeno, saj je bil pijan. Slab zgled je bil za zadrugaše. Kmet je kmet, mnogo bolj resno gleda na te stvari.

Pri nas na domačiji na Turjaku so bila vrata odprta za vsakogar, nismo bili ideološko obremenjeni. Napredni, to

pa ja. Moji starši, stari starši in drugi sorodniki so nasprotovali domobrancem, ki so sodelovali z okupatorji, so pa tudi domobrancem pomagali, ko so prišli. Pred otroki so skrivali svoja prepričanja in razmišljanja. Nekoč se je pri nas ustavila večja nemška enota in spomnim se njihovega komandanta, ki me je vzel v naročje in mi nekaj govoril. Nisem ga razumel, je pa bil zelo prijazen. Najbrž zaradi spomina na svojo družino, ki jo je moral pustiti doma.

Skratka, vse sorte je bilo. Poštenih in požrtvovalnih ljudi, fanatikov, sadistov, morilcev ... Enih in drugih. V vojni pridrejo na plano vsa mogoča čustva. Človek še sam sebe ne pozna, dokler se ne znajde v novem položaju.